

Vlasta Jaksicsová

„Zlaté šesťdesiate” v rozdelenom svete, Ottovo vydavateľstvo", Slavomír Michálek, Stanislav Sikora, Elena Londáková, Miroslav Londák, Michal Štefanský, Dušan Segeš, Bratislava 2016 : [recenzja]

Historia Slavorum Occidentis 2(11), 287-291

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Slavomír Michálek, Stanislav Síkora, Elena Londáková, Miroslav Londák, Michal Štefánský, Dušan Segeš, „Zlaté šesťdesiate“ v rozdelenom svete, Ottovo vydavateľstvo, Bratislava 2016, ss. 256.

Nielen „Zlaté, ale aj „Nádejné“, „Reformné“, „Nonkonformné“, „Rebelantské“, „Prelomové“, „Roky beatlemánie, hippies, sexuálnej revolúcie a voľnej lásky“, „Roky vietnamskej vojny a černošskej vzbury Martina Luthera Kinga“, „Roky maoistickej kultúrnej revolúcie a nových revolučných hrdinov doby Castra a Che Gevaru“ ... – a ešte mnoho iných adjektív sa spája so šesťdesiatymi rokmi minulého storočia, s dekadou, ktorá svojimi dôsledkami bola mimoriadne dôležitá pre Európu i svet, rozdelených studenou vojnou.

Historické deje zásadného spoločenského významu bývajú často docenené až v budúcnosti, a práve v tomto ohľade boli 60. roky minulého storočia odlišné najmä tým, ako súčasníci pripisovali význam svojej dobe a svojej generácii. Aj keď mainstreamové obrazoborecké impulzy – napr. v obliekaní alebo v ideách – rýchlo, tak ako vždy, zostarnú a pominú, revolučné zmeny v politike a verejnom živote, ktoré začali klíčiť v tomto období, zásadne ovplyvnili tvár nasledujúcej éry, nazývanej aj postindustriálna alebo postmoderná.

Status quo povojnového usporiadania – mocensky a ideovo rozdelený svet na Západ a Východ, ale i Tretí svet bývalých kolónií – síce naďalej pretrvávalo, ale nové boli sociálne dopady povojnovej demografickej explózie, zreteľné a neprehliadnuteľné na Západe i Východe (preplnené univerzity v západných metropolách, ktoré kapacitne nestačili, nedostatok pracovných príležitostí pre masu mladých na Východe, kde absolútne absentoval sektor služieb). Táto početne silná povojnová generácia – Európa bola plná mladých ľudí – prinášala nielen tradičnú generačnú revoltu a vtlačala svetu novú emblematiku, ale, čo bolo nóvum, spoločne zdieľala svojbytný a spoločenský výraz doby – masovú kultúru. A práve jej internacionalizácia sa stala podstatným rysom bez ohľadu na režimy a ideológie studenou vojnou rozdeleného sveta. Kým revolta „mladých“ proti „starým“ na Západe znamenala odmietanie povojnových politických matadorov personifikovaných tvorcami „povojnového európskeho zázraku“ a konzumného blahobytu – Konrada

Adenauera, Charlesa de Gaulla či Alcida de Gasperiho, na východ od železnej opony to bolo odmietanie „otcov zakladateľov“ stalinizmu, tohto morbidného dedičstva komunizmu, s iluzórnou nádejou na revitalizáciu socializmu s ľudskou tvárou, ktorú v československých podmienkach personifikoval Alexander Dubček.

Stret východnej a západnej kultúry bol obojstranne fascinujúci a zároveň tak celkom iný. Kým západná mládež (najmä univerzitná), žijúca v materiálnom blahobyte a demokracii, odmietala liberálny individualizmus spojený s „nehumánnym“ a „nezaslúženým“ blahobytom jeho otcov zakladateľov a jej uctievanou ikonou sa stal revolucionár Che Gevera, východoeurópska mládež, uväznená v socializme, ktorý nevybudovala, žijúca v konzumnom nedostatku a ideologickej kazajke poststalinského totalitného režimu a smädná po slobode, požadovala liberalizáciu všetkých stránok života socializmu, recitovala guru beatníckej generácie Ginsberga a snívala o „originálnych amerických texaskách“.

Šesťdesiate roky sú teda opradené mýtom slobody, ale aj nádejí na lepšiu budúcnosť. Aké však boli v skutočnosti u nás, vo vtedajšom východnom bloku, a v najväčších krajinách Západu? Na túto – len zdanlivo – ľahkú otázku sa snažili odpovedať historici z Historického ústavu SAV pod vedením Slavomíra Michálka, ktorý kolektívny autorský projekt inicioval a viedol s predstavou, že by išlo o pútavo napísanú popularizačnú publikáciu s bohatým a reprezentatívnym ikonografickým materiálom, ktorý bol zároveň aj akýmisi toposom doby, dnes tak veľmi obľúbeným retro-štýlom. Jeho ambíciou bolo oživiť nielen historickú pamäť a vyvolať spomienkový optimizmus generácie „zlatých šesťdesiatych“, ale zaujímavým a netradičným spôsobom priblížiť tieto časy dávno minulé i mladším generáciám, tak povediac ich deťom a vnukom, pre ktorých sú Beatles či Rolling Stones (hoci v dôchodkovom veku) stále ešte ikony pop kultúry.

Autori vo svojich textoch zdôrazňujú, že ľudia v sovietskom bloku prežívali 60. roky inak než na Západe. Hoci destalinizácia podnietila volanie po zmenách, po potlačení maďarskej vzbury (1956) bolo všetkým jasné, že zmeny môžu prísť len pod patronátom vševládnucej strany. A navyše si uvedomovali, že tým, kto určoval beh dejín vo východnej Európe, bol až do svojho pádu roku 1964 nevyspytateľný Nikita S. Chruščov a po ňom pragmatický neostalinista Leonid I. Brežnev. Napriek tomu, vyhliadky na zmeny v štátoch východného bloku boli priaznivé. Historické reminiscencie boli

ešte silné a dvadsať rokov trvajúci totalitný režim, v období stalinizmu morálne zdiskreditovaný, nezapustil ešte vo vedomí ľudí silné korene. Pritom nešlo o zvrhnutie komunizmu, ale o akúsi alternatívu v jeho rámci. Osobitným príkladom tohto uvažovania bol príbeh Československa, pre svoju krátkosť niekoľkých mesiacov a prebúdzajúcu sa nádej nazvaný „česko-slovenská jar“. Bol fascinujúci pre inak ľahostajný a do seba zahľadený Západ a „smrteľne nebezpečný“ pre Východ, najmä Sovietsky zväz, ktorý v ňom videl „Džina, vypusteného z fľaše“. Už nešlo o Brežnevovo povestné „eto vaše delo“, ako pri výmene stalinistu A. Novotného za reformného A. Dubčeka, ale jeho kategorické „Československa sa nevzdáme“ aj za cenu vojenského riešenia, ktoré bolo najväčšie a najbrutálnejšie od skončenia druhej svetovej vojny. Koniec krátkej „česko-slovenskej jari“ bol síce vojenským víťazstvom východnej veľmoci, ale zároveň jej politickou prehrou. Československý príbeh sa svojím iluzórnym ba až naivným étosom i tragickým koncom natrvalo, vlastne až do pádu komunizmu roku 1989, zapísal do historickej pamäti súčasníkov.

Obdobie slovenského „Predjaria“ i neobyčajnú „česko-slovenskú jar“ a krátke leto s dramatickým koncom – príchodom ruských tankov – mapujú autori (Stanislav Sikora, Elena Londáková a Miroslav Londák). Približujú čitateľovi dianie vo vtedajšom Československu, kde v tom čase dozrela hlboká politická, ekonomická a morálna kríza režimu. Sumarizujú základné východiská a premisy tejto krízy, bilancujú iniciačnú úlohu kultúry a jej protagonistov, ktorí sa stali hovorcami demokratizačných snáh. Prostredníctvom médií, ktoré zbavené cenzúry, sa stali dovtedy nevidaným gejírom informácií a artikulovali nielen hlavné témy a požiadavky obyvateľstva, ale paradoxne v totalitnom režime zohrávali aj zástupnú úlohu politickej opozície. Novým – aj keď nie prekvapivým – momentom v spoločnej česko-slovenskej komunistickej historickej kapitole 60. rokov bol slovenský prínos (otváranie tabuizovaných tém a pre režim nepríjemných otázok súvisiacich so „slovenskou otázkou“, traumatizujúcou slovenskú spoločnosť) v tzv. slovenskom predjarí, ktoré predchádzalo „Pražskej jari“, kde zasa prebrali iniciatívu českí intelektuáli v centre štátu. Krátke pamätne leto 1968, ktorého hlavným diskurzom boli témy demokratizácie spoločnosti a federalizácie štátu, sa okupáciou 21. augusta skončilo. Pod ozbrojeným diktátom cudzej mocnosti a s jej domácimi prísluhovačmi nasledoval nový (nedobrovoľný) spoločenský diskurz – konsolidácia a normalizácia. Znehybnená, strachom

a bezmocnosťou paralyzovaná spoločnosť, ktorá definitívne prestala veriť v ducha komunizmu, sa pripravovala prežiť svoj budúci život v podmienkach reálneho socializmu.

Vojenská superveľmoc, ktorá ukončila československé nádeje, podľa historika Michala Štefanského síce navonok ukazovala svetu a Západu i smerom k svojim občanom „zmierlivú“ tvár, no v skutočnosti – hoci veľmi chcela „dobehnúť a predbehnúť Ameriku“ – sa zmietala v sociálnych problémoch, ekonomickej stagnácii a morálnom rozklade. Sovietsky zväz, po USA druhá superveľmoc, ktorá vojenským potenciálom významne ovplyvňovala globálne dianie (roku 1957 vypustila prvú družicu Zeme a roku 1961 prvého kozmonauta Jurija Gagarina do vesmíru) zápasila s elementárnymi sociálnymi problémami, aké sa zvyčajne vyskytujú krátko po vojne. Krajina s obrovskými surovinovými zdrojmi nedokázala počas existencie komunistického režimu zabezpečiť pre svojich obyvateľov základnú potravinovú sebestačnosť. Nepodarilo sa to ani na Západe populárnemu Chruščovovi s jeho fantasmagorickou víziou pestovania kukurice (podľa vzoru amerického štátu Iowa, kde ho inšpiroval americký farmár Roswell Garst) na neúrodných celinách v Kazachstane a západnej Sibíri. Chruščovova zahraničná politika v čase berlínskej krízy, keď jej riešenie postavil alternatívne: „Buď slobodný Berlín, alebo vojna“, i romantická projekcia revolučných spomienok do povstaleckých hnutí v Latinskej Amerike ho zlákala k chybným krokom, ktoré nakoniec skončili kubánskou krízou roku 1962, keď na „ostrov slobody“ inštaloval sovietske rakety s jadrovými hlavicami a svet sa ocitol na prahu tretej svetovej vojny. O dva roky neskôr ho čakal vlastný pád, ktorý mu vnútrostraníckym „palácovým“ prevratom pripravili súdruhovia z Politbyra. Nešlo pritom len o výmenu na najvyšších postoch strany a štátu, ale o celkovú zmenu politickej línie ZSSR na čele s opäť generálnym tajomníkom (ako za Stalina!) Leonidom Iljičom Brežnevom, ktorý sa neblaho zapísal aj do príbehu česko-slovenskej jari 1968.

Aké boli šesťdesiate roky v najväčších západoeurópskych krajinách: v krajine hospodárskeho zázraku v západnom Nemecku, ktoré sa po druhej svetovej vojne (ako celok aj s východnou časťou) ocitlo priamo na frontovej línii novej, studenej vojny a preto bolo akýmsi barometrom atmosféry v svetovej politike? V upadajúcej kontinentálnej veľmoci Francúzsku? V krajine „galského kohúta“ na čele s charizmatickým vojnovým veteránom Charlesom de Gaullom s klesajúcou popularitou a zmietanou dlhotrvajúcou

alžírskou koloniálnou vojnou, ktorá sa ťažko zmierovala s tým, že už neuročovala chod dejín smerom a tempom „Paríža“, hoci sa o to opakovane pokúšala? Aké boli 60. roky v ostrovnej krajine bývalého Albiónu „za kanálom La Manche“ či za oceánom v USA, zahľadených do seba a užívajúcich si ekonomickú prosperitu? Autori (D. Segeš a S. Michálek) sa pokúsili dobový pocit občanov týchto krajín zakomponovať už do názvu kapitol, pojednávajúcich o svete oddelenom od východnej Európy nielen politickou oponou, studenou vojnou i „na spadnutie“ nukleárnou, ale aj skutočným berlínskym múrom. Na politickej mape západnej Európy tak bolo ekonomicky prosperujúce západné Nemecko (pod americkým politickým „dohľadom“) v prvej línii studenej vojny. Francúzsko, ktoré ťažko nieslo povojnový zostup do nižšej ligy, sa začalo aspoň v kontinentálnej Európe angažovať pri vzniku európskeho spoločenstva, najskôr na báze uhlia a ocele. A bývalý Albión sa spamätával nielen z rozpadu svojej koloniálnej ríše, ale priťahoval „mladý“ svet aj horúčkou beatlemánie. Druhá svetová superveľmoc USA na čele s novou nádejou a „sexí“ prezidentom Johnom F. Kennedym a jeho krásnou manželkou Jackie si „v rytme rokenrolu“ a „happy endu“ užívala nielen ekonomický blahobyt, hollywoodske filmové trháky, ale musela sa vyrovnávať aj s rasovými problémami svojich černošských spoluobčanov a s vietnamskou vojnou, ktorej koniec bol v nedohľadne.

Ku kompletnému „obrazu“ „zlatých šesťdesiatych“ rokov nemôžu chýbať ani portréty významných osobností doby – tých starých, odchádzajúcich, ktorí povojnový svet vytvorili (Konrad Adenauer, Charles de Gaulle, Nikita S. Chruščov, Walter Ulbricht), ale i nové tváre, ktoré ho svojím imidžom, sprostredkovaným novým médiom – televíziou, dotvorili (John F. Kennedy, L. B. Johnson, Fidel Castro, Alexander Dubček, Gustáv Husák).

Pri čítaní knihy „Zlaté šesťdesiate“ v rozdelenom svete od autorov Slavomír Michálek a kol. si tí skôr narodení s nostalgiou zaspomínajú na časy dávno minulé, a tí mladší sa zasa veľa zaujímavého dozvedia o dobe, ktorá mala veľký vplyv aj na našu súčasnosť.